

EWA PARZONKA, ELŻBIETA PIENKOWSKA
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu
Biblioteka Główna

Biblioteka przyszłości, ale jakiej?¹

Uwarunkowania ekonomiczne i demograficzne

Znaczenie procesu globalizacji, globalizacja wiedzy i przejawy procesu globalizacji w bibliotekach. Zmiany organizacyjne: modernizacja, homogenizacja lub hybrydyzacja w bibliotekach. Rola Internetu jako najważniejszego narzędzia globalizacji. Przebudowa systemu gospodarczego, gospodarka oparta na wiedzy, społeczeństwo oparte na wiedzy. Powstawanie nowych zawodów. Procesy demograficzne: prognoza do 2030 r., starzenie się społeczeństwa, nowe kategorie użytkowników. Znaczenie kapitału społecznego. Zagrożenia dla równomiernego rozwoju społeczeństwa, zwiększanie się obszarów biedy. Wpływ warunków ekonomicznych i demograficznych na przyszłość bibliotek w Polsce.

„W czasach stabilizacji wszystko ma nazwę i wszystko jest na swoim miejscu, bardzo niewiele można podważyć. W czasach zawieszenia mamy natomiast olbrzymią siłę i moc wpływania na życie osobiste, zawodowe i instytucjonalne. Potrzebujemy tylko poczucia sensu, jasnej idei, jasnej wizji drogi, jaka jest przed nami. Mój Boże, w jakich fantastycznych czasach żyjemy!”

(J. Naisbitt: Megatrendy, s. 301)

Wstęp

Słowa Johna Naisbitta, przyjęte za motto referatu, trafnie i wciąż aktualnie odzwierciedlają rzeczywistość. Żyjemy w świecie pełnym ustawicznych i dynamicznych zmian, dokonujących się w sferze ekonomicznej, politycznej, kulturowej i społecznej. W codziennej pracy bibliotekarz zauważa, lecz nie zawsze analizuje przemiany zachodzące w otaczającym go świecie. Tymczasem ważne jest, aby poszukiwał o nich wiedzy, żeby przystosować się do zmieniających się warunków.

W referacie przedstawiono zagadnienia i zjawiska najbardziej adekwatne dla prezentacji postawionego problemu. Najważniejsze zagadnienia to: globalizacja, globalizacja wiedzy, procesy globalizacji w bibliotekach, Internet jako narzędzie globalizacji, przebudowa systemu gospodarczego, uwarunkowania demograficzne. Ponadto opisane procesy i tendencje zmian, występujące we współczesnym świecie, mają być próbą odpowiedzi na pytanie: jaką przyszłość niosą one bibliotekom.

---

¹ Opracowanie wspólne przy 50% udziale każdego z autorów

Globalizacja – proces zmieniający życie

Określenie pojęcia globalizacji nie jest proste. W bogatej literaturze przedmiotu istnieje wiele różnych definicji, akcentujących różnorodne ujęcia i podejścia do procesu globalizacji. Pełną, ekonomiczną, definicję tego procesu podała Anna Zorska: „Globalizacja działalności gospodarczej jest to dokonujący się na świecie długofalowy proces integrowania coraz większej liczby krajowych gospodarek ponad ich granicami, dzięki rozszerzaniu oraz intensyfikowaniu wzajemnych powiązań (inwestycyjnych, produkcyjnych, handlowych, kooperacyjnych), w wyniku czego powstaje ogólnoświatowy system ekonomiczny o dużej współzależności i znaczących reperkusjach działań podejmowanych / toczących się nawet w odległych krajach”.² Wybitny socjolog, Piotr Sztompka, nieco inaczej definiuje to pojęcie: „globalizacja jest to proces zagęszczania i intensyfikowania się powiązań i zależności ekonomicznych, finansowych, politycznych, militarnych, kulturowych i ideologicznych między społecznościami ludzkimi, co prowadzi do uniformizacji świata w tych wszystkich zakresach, i odzwierciedla się w pojawieniu się więzi społecznych, solidarności i tożsamości w skali ponadlokalnej i ponadnarodowej”.³

Inny socjolog, profesor Edmund Wnuk-Lipiński wymownie określa globalizację „żywiółem”. „To proces, nad którym nikt nie sprawuje kontroli, globalizacja jest jak rzeka. Bieg rzeki można uregulować, ale nie ma takiej siły, która zapanowałaby nad nim w pełni. Mamy z nią do czynienia wtedy, kiedy coraz więcej lokalnych zdarzeń wpływa na inne lokalne zdarzenia w zupełnie innej części świata”.⁴

Proces globalizacji tworzony przez zjawiska lub działania o wymiarze ogólnoświatowym charakteryzuje się m.in.: przyspieszaniem dystrybucji dóbr i usług, a tym samym zwiększaniem do nich dostępu, zwiększaniem roli instytucji i korporacji ponadnarodowych, zmianą koncepcji „suwerenności państwa”, ekspansją różnych kultur i zmianą w świadomości społecznej: z jednej strony zwiększaniem jednolitości a z drugiej – zagrożeniem tożsamości kulturowej, zwiększaniem różnic społecznych zarówno w skali światowej jak i w poszczególnych państwach.⁵

Z wyliczenia skutków, jakie niesie globalizacja wynika, że ma swoich zwolenników i przeciwników. Wspomnieć należy, że ci pierwsi uważają iż przez globalizację następuje dyfuzja osiągnięć technologicznych, a za nimi bogactwa i dobrobytu, co niweluje podziały, osłabia nacjonalizmy i każe patrzeć na ludzkość jako pewną całość, zamieszkującą wspólną planetę. Natomiast przeciwnicy oceniają ją jako promowanie doraźnych interesów i maksymalizację krótkookresowych zysków kosztem rozwiązywania najważniejszych kwestii społecznych i gospodarczych. Naruszona zostaje równowaga społeczna, następuje spadek zatrudnienia i płac, wzrost bezrobocia i umasowienie ubóstwa przy jednoczesnym obniżeniu standardów socjalnych. Narastają sprzeczności pomiędzy tech-

² A. Zorska: *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, Warszawa 2002, s. 20

³ P. Sztompka: *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 598

⁴ E. Wnuk-Lipiński: *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*, Kraków 2004, s. 57, 318

⁵ M. Osadnik: *Kontrowersje wokół rozumienia globalizacji*. W: *Problemy i kontrowersje wokół globalizacji*, Cz. 1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej. Katowice 2003, s. 9-20

nologicznym i komunikacyjnym ujednolicaniem świata a jego kulturowym, religijnym i politycznym zróżnicowaniem.

Pierwsze centra techniczne i cywilizacyjne stanowiły kraje Triady, czyli Stany Zjednoczone, Europa Zachodnia i Japonia. Próbuja je gonić kraje określane mianem „tygrysów azjatyckich”.⁶ Kraje Unii Europejskiej usiłują zmniejszyć dystans wobec Stanów Zjednoczonych dzięki swej Strategii Lizbońskiej. Prognozy zakładają, że do roku 2040 Chiny i Indie wyprzedzą pod względem rozwoju gospodarczego Stany Zjednoczone.⁷

Kraj	Pozycja w 2005	Pozycja w 2004	Zmiana pozycji
Singapur	1	2	1
Irlandia	2	1	-1
Szwajcaria	3	3	0
USA	4	7	3
Holandia	5	4	-1
Kanada	6	6	0
Dania	7	10	3
Szwecja	8	11	3
Austria	9	9	0
Finlandia	10	5	-5
Czechy	15	14	-1
Francja	18	15	-3
Niemcy	21	18	-3
Węgry	23	26	3
Hiszpania	26	24	-2
Polska	31	31	0
Ukraina	39	43	4
Rosja	52	44	-8
Chiny	54	57	3
Indie	61	61	0

Tabela 1. Ranking wybranych krajów wg wskaźnika globalizacji (GI)⁸

Kazimierz Kuciński proponuje rozszerzyć ekonomiczne pojęcie globalizacji na szersze – globalizm, którego cechy to: równomierne, świadome, dalekowzroczne i sprawiedliwe wykorzystywanie czynników produkcji, aktywne komunikowanie intencji, pozwalające na zrozumienie sensu podejmowanych działań i ich celu, wzajemną pomoc w potrzebie, wynikającą z głębokiego poczucia solidarności, dążenie do wyrównania szans, uczciwe wykorzystywanie wiedzy dla dobra ludzi i przyrody. Autor zwraca rów-

⁶ Miano „tygrysów azjatyckich” uzyskały następujące kraje: Korea Południowa, Tajwan, Singapur i Malezja, [przyp. aut.]

⁷ L.W. Zacher: *Globalizacja jako zagadnienie interdyscyplinarne*. W: Ekonomiczne i społeczne aspekty globalizacji, pod red. K. Kucińskiego. Warszawa 2004, s. 93-109

⁸ A.T. Kearney: *Foreign Policy* [online], Globalization Index Data and Methodology 2005 [dostęp 02.07.2006] Dostępny w Internecie: <http://www.atkearney.com>

niez uwagę na skutki, które niesie globalizacja, pisząc: „to zarazem słodkie rodzyinki dla 20% mieszkańców Ziemi, jak i gorzkie migdały dla pozostałych 80%. Rzecz w tym, by związana z nią „słodycz” nie była zbyt wielka, a „gorycz” – nazbyt dojmująca”.⁹

Dlatego też zachodzące zmiany gospodarcze i kulturowe, towarzyszący im chaos i niepewność jutra rzutują na środowisko bibliotekarskie. Warto zauważyć, że w ostatnich latach na łamy czasopism bibliotekarskich wróciły tematy odnoszące się do poprawy wizerunku zawodu bibliotekarskiego, jakości pracy, etyki zawodowej, potrzeby zmian w kształceniu przyszłych adeptów zawodu oraz ustawicznego dokształcania się bibliotekarzy.

Ranking krajów według wskaźnika globalizacji mierzonego na podstawie integracji danego kraju w sferze gospodarki, polityki, technologii i życia społecznego przeprowadziły: firma A.T. Kearney i magazyn Foreign Policy. Ranking jest oparty na dwunastu zmiennych zgrupowanych w czterech kategoriach: integracja gospodarcza, kontakty osobiste, technologia i zaangażowanie polityczne. Zestawienie uwzględnia kraje skupiające 85% ludności świata i wytwarzające ponad 96% światowej produkcji.

Pozycja Polski nie zmieniła się w stosunku do ubiegłego roku. Stanowi to dobry sygnał, biorąc pod uwagę, że procesy globalizacji postępują z roku na rok. Zachowanie ubiegłorocznej pozycji świadczy o tym, że stajemy się coraz bardziej zglobalizowanym krajem.

Globalizacja wiedzy

Światową tendencją jest ogólne podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa. Polska pod tym względem znajduje się na szarym końcu Europy (tylko około 10% społeczeństwa posiada wykształcenie wyższe).¹⁰ Czy Polska jest przygotowana do udziału w Unii Europejskiej w zakresie nauki i technologii? Próbę odpowiedzi sformułowała Ewa Okoń-Horodyńska określając warunki poprawy w tym zakresie poprzez: znaczne zwiększenie wysiłku edukacyjnego społeczeństwa i poprawy finansowania szkolnictwa i nauki, poszerzenie elit naukowych i zwiększenie ich roli kulturotwórczej, dalszej rozbudowy infrastruktury innowacyjności, z wykorzystaniem doświadczeń europejskich, związania z tymi celami odpowiednich zmian instytucjonalnych i prawnych, dostosowanie systemów edukacji i nauki w Polsce do standardów europejskich.¹¹ Priorytetem w kształceniu staje się kreowanie innowacji, jako podstawowego czynnika określającego poziom konkurencyjności i społeczeństwa, do którego odnoszą się sformułowane przez Edmunda Wnuka-Lipińskiego kategorie: światowy rynek, relatywizacja, modernizacja lub detradycjonalizacja, homogenizacja lub hybrydyzacja.¹²

⁹ K. Kuciński: *Społeczny kontekst globalizacyjnych uwarunkowań konkurencyjności*. W: Ekonomiczne i społeczne aspekty globalizacji, pod red. K. Kucińskiego. Warszawa 2004, s. 7, 137

¹⁰ W. Wereda: *Nowe koncepcje i teorie zarządzania w XXI wieku - uwarunkowanie w Polsce*, Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej Szkoły Głównej Handlowej 2004 nr 16, s. 165. Obecnie (wg informacji prasowych w 2006 r.) jest to 11% społeczeństwa [przyp. aut.].

¹¹ E. Okoń-Horodyńska: *Edukacja a umiejętność funkcjonowania w układzie globalnym*. W: Problemy i kontrowersje wokół globalizacji, Cz. 1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej, Katowice 2003, s. 90-100

¹² E. Wnuk-Lipiński: *Oblicza globalizacji - konceptualizacja pojęcia*. W: Globalizacja i co dalej, pod red. S. Amsterdamskiego. Warszawa 2004, s. 15-30

Globalizacja wiedzy wpływa na programy kształcenia w uczelniach na świecie. Następuje dyfuzja programów nauczania, przejawiająca się w ich ujednolicaniu, czyli homogenizacji (głównie w naukach ścisłych) lub hybrydyzacji, oznaczającej wbudowywanie elementów globalnych w specyfikę programów narodowych lub regionalnych (częściej występuje w naukach społecznych i humanistycznych). Szkolnictwo wyższe może być traktowane jako światowy rynek edukacyjny. W USA wprowadzono uniwersytety *for profit*, w Polsce nastąpił rozwój uczelni prywatnych poddanych rygorom rynkowym. Wprowadzenie komputera i Internetu zbliżyło wszystkie uczelnie na całym świecie, niewątpliwie zwiększając ich możliwości działania, a zmniejszając koszty. Do przyspieszenia w globalizowaniu się wiedzy najbardziej przyczynił się Internet, który umożliwił prowadzenie badań w zespołach uczonych całego świata.

Globalizacja nauki i wiedzy ma dwa oblicza, z jednej strony prowadzi do coraz większego zróżnicowania środowiska naukowego, a z drugiej - jednocześnie postępująca internacjonalizacja uczelni wyższych i wzrost mobilności uczonych prowadzi do dyfuzji wyższej jakości.

Procesy globalizacji w bibliotekach

Biblioteki pełnią dwie podstawowe funkcje: informacyjną w powiązaniu z dydaktyczną, oraz kulturoznawczą i socjalizującą. Pierwsza z nich dominuje w wypowiedziach teoretyków i praktyków bibliotekarstwa, szczególnie w kontekście wpływu procesu globalizacji na przyszłość bibliotek.

Procesy globalizacji w bibliotekach są różnorodne i zależą od typu biblioteki. Najbardziej widoczne są w bibliotekach uczelnianych, które włączone w strukturę uczelni podlegają takim prawom jak uczelnia. Do zjawisk globalizacji występujących w bibliotekach zaliczane są m. in.: dostęp do informacji, rozumiany nie tylko jako odpowiednia polityka gromadzenia zbiorów, ale współpraca z innymi bibliotekami, poprzez konsorcja, wymianę międzybiblioteczną nawet w zakresie kopii cyfrowej. Elementy polityki informacyjnej, jak: standardy, regulacje prawne, bezpieczeństwo danych, ochrona własności intelektualnej, zachowanie prawa do prywatności oraz badanie jakości działań bibliotecznych i marketing biblioteczny wymieniane są jako cechy globalizacji.¹³ Do zatarcia różnic między bibliotekami może doprowadzić budowanie społeczeństwa informacyjnego, opartego na wiedzy. Z drugiej strony różnice te mogą się potęgować w zależności od zadań i obszarów działania biblioteki.

O zachodzących obecnie przeobrażeniach w formach działania bibliotek piszą teoretycy i praktycy bibliotekarstwa.¹⁴ Potwierdzają oni tezę, że globalizacja w bibliotekach pozostaje w ścisłym związku z globalizacją wiedzy: „Najbliższym otoczeniem dla biblioteki akademickiej jest uczelnia, która pozostaje też głównym stymulatorem zmian zachodzących w bibliotece i sama także się zmienia [...]. Procesy zachodzące we współczesnych bibliotekach, zwłaszcza uczelnianych, należy zatem rozpatrywać w szerszym

¹³ W. Pindłowa: *O zjawisku globalizacji coraz bardziej widocznym w pracy bibliotek*. W: Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność : materiały konferencyjne. Poznań 2005, s. 48-49

¹⁴ m. in.: W. Pindłowa, J. Wojciechowski, G. Piotrowicz

kontekście dokonujących się przemian społecznych i cywilizacyjnych. Polska zmierza do budowy społeczeństwa informacyjnego, charakteryzującego się nie tylko przyspieszonym obiegiem informacji oraz informatyzacją, ale też wyraźnym wzrostem zapotrzebowania społecznego na otwarty dostęp do informacji, nieograniczony przez czas i lokalizację”.¹⁵ Autorka tej tezy zwraca również uwagę na powstawanie bibliotek hybrydowych, które łączą elementy biblioteki cyfrowej z biblioteką tradycyjną. Biblioteki hybrydowe, łączące świat rzeczywisty z wirtualnym, stały się już faktem.

Zjawisko homogenizacji, jedno z cech procesu globalizacji, występuje i stopniowo poszerza się w bibliotekach polskich. Proces ten zaczął się od ujednolicania przepisów dotyczących opisu bibliograficznego i opisu rzeczowego, poprzez wprowadzane technologie, protokoły umożliwiające wymianę informacji, tworzenie konsorcjów bibliotek (np. ALEPH, VTLS). Szczególnym efektem globalizacji bibliotecznej jest Narodowy Uniwersalny Katalog bibliotek uczelnianych i akademickich tworzony metodą współkatalogowania.

Podłoże zachodzących procesów ma uzasadnienie ekonomiczne: zmniejsza koszty pracy, przyspiesza dostęp do informacji. Należy tu podkreślić rolę Internetu, który umożliwia te procesy. Nowoczesne techniki informacyjne pozwoliły użytkownikom uzyskać dostęp do zasobów globalnych, co wymaga od bibliotek zmian organizacyjnych, poszerzania usług, ciągłego „uczenia się”.

W ostatnich latach daje się również zaobserwować przenoszenie pojęć, pierwotnie zarezerwowanych dla szeroko pojętych zjawisk ekonomicznych, na grunt nomenklatury bibliotekarskiej, np.: globalizacja gospodarki – globalizacja w bibliotekach, strategie zarządzania przedsiębiorstwem – strategie zarządzania biblioteką, integracja gospodarcza – zintegrowane systemy biblioteczne, itp. Coraz częściej w stosunku do usług świadczonych przez biblioteki stosuje się pojęcia, a nawet instrumenty marketingowe, takie jak: promocja, dystrybucja, produkt, klient, itp.¹⁶

Odrębne zagadnienie stanowią różnice w finansowaniu, występujące w różnego typu bibliotekach, hamujące ich rozwój i sprowadzające je do roli bibliotek lokalnych. Polityka finansowa organów założycielskich ma ogromny wpływ na działalność bibliotek; niedofinansowana biblioteka nie spełnia oczekiwań użytkowników, więc są one przenoszone na inne biblioteki w środowisku.¹⁷ Powiększenie obszarów działania biblioteki leży w interesie organu założycielskiego, korzystnie wpływa na jej obraz w środowisku, stanowiąc istotny argument, aby zwiększać nakłady na bibliotekę.

Zatem procesy globalizacji prowadzą do jeszcze większego zróżnicowania sytuacji ekonomicznej bibliotek. Zmiany z nich wynikające polegać będą na modernizacji, homogenizacji lub hybrydyzacji bibliotek, przy czym w lepszym położeniu są biblioteki szkół wyższych, zwłaszcza państwowych, aniżeli biblioteki publiczne czy szkolne. Dzieje się tak dlatego, że uczelnie podlegają ocenie komisji akredytacyjnych, która obejmuje rów-

¹⁵ G. Piotrowicz: *Polskie biblioteki uczelniane u progu XXI wieku*, Roczniki Biblioteczne 2003 R. 47, s. 4-5

¹⁶ J. Sójka: *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu 1994 z. 136

¹⁷ W. Pindlowa: *op. cit.*, s. 47

niez biblioteki. Samorządy lokalne natomiast, dysponując szczupłymi finansami, muszą dokonywać wyborów i tym samym z reguły oszczędzają na kulturze. Za przykład może tu służyć raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych 2004, który wykazał, że tylko 3,39% bibliotek z ogólnej liczby 8663 jest skomputeryzowanych w 100%.¹⁸

	2000	2002	2004
Liczba bibliotek publicznych i ich filii	8946	8858	8663
W tym skomputeryzowanych i komputeryzujących się	831	1336	2223
Procent skomputeryzowanych i komputeryzujących się	9,3%	15,08%	25,66%
Liczba bibliotek skomputeryzowanych w 100%			294
Procent skomputeryzowanych w 100%			3,39%

Tabela 2. Stan komputeryzacji bibliotek publicznych w Polsce¹⁹

Godne uwagi i zastosowania są postulaty zaproponowane przez Jacka Wojciechowskiego, który uważa, że biblioteka ma szansę na istnienie tylko wtedy, gdy: „przedstawi ofertę: łatwo osiągalną – bezpłatną lub tanią – maksymalnie różnorodną – możliwie kompletną; zaoferuje to, czego nie oferuje nikt inny: mediacje w komunikacji – pomoc, poradę i porękę w komunikacji – przysposobienie komunikacyjne – informację lokalną (środowiskową), informację zindywidualizowaną – szanse lokalnych (środowiskowych) spotkań kameralnych”.²⁰

Internet jako narzędzie globalizacji

Postęp naukowo-techniczny to zarówno przyczyna, jak i skutek globalizacji (sprzężenie zwrotne). Technologie ICT (Information & Communication Technologies) kierują społeczeństwa i gospodarki w stronę globalizacji, przyczyniając się do wzrostu tempa wymiany informacji i spadku kosztów transakcji. Warto przytoczyć ilustrujące to zjawisko fakty: w 1860 roku przesłanie dwóch słów przez Atlantyk kosztowało 40 dzisiejszych dolarów, obecnie za tę cenę można przesłać całą zawartość Library of Congress.²¹ Koszt gromadzenia informacji o objętości jednego megabitu w pamięci komputera zmniejszył się około 30 000 razy, a przesłanie miliona bitów 1 250 000 razy w latach 1970–2000.²²

¹⁸ K. Winogrodzka: *Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych 2004*, Bibliotekarz 2005 nr 2, s. 5

¹⁹ K. Winogrodzka: *op. cit.*

²⁰ J. Wojciechowski: *Idee i rzeczywistość. Bibliotekarstwo pragmatyczne*, Warszawa 2002, s. 36

²¹ R. Żelazny: *Globalizacja jako proces przepływów technologii, wiedzy i informacji – sprzężenia zwrotne*. W: Problemy i kontrowersje wokół globalizacji, Cz. 1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej. Katowice 2003, s. 87

²² R. Żelazny: *op. cit.*

Najsilniejszym narzędziem globalizacyjnym jest Internet, ostatnio stosowany we wszystkich aspektach życia. Umiejętność korzystania z tego medium sprzyja uczestnictwu w gospodarce opartej na wiedzy oraz w życiu społecznym. Internet łączy stałą obecność informacji z szybkością jej przekazywania, natychmiastowością odbioru i multimedialnością. Stał się urzeczywistnieniem McLuhanowskiej idei globalnej wioski.²³

W kraju, w którym rozpoczął się proces globalizacji dynamizm tempa przyrostu użytkowników Internetu ilustruje tabela 3.

1999	2000	2001	2002	2003	2004
36%	44%	50%	55%	59%	68,3%

*Tabela 3. Tempo przyrostu użytkowników Internetu w Stanach Zjednoczonych w latach 1999–2003*²⁴

Zasoby informacji dostępnych w Internecie również rosną z błyskawiczną szybkością. W 1996 roku Internet zawierał około 70 milionów stron. Przypuszcza się, że w 2020 roku w Internecie będzie zawarta cała ludzka wiedza i wszystkie doświadczenia mieszkańców Ziemi, dotychczas gromadzone przez 5 tysięcy lat pisanej historii. Skutki powstania Internetu można porównać do konsekwencji wynalezienia druku przez Gutenberga; do chwili obecnej komputery zwiększyły swoje możliwości 10 miliardów razy, a moc obliczeniowa komputerów podwaja się co 18 miesięcy.²⁵

	Liczba internautów (w mln)	Odsetek całości populacji (w%)
Świat	813	12,7
USA	201	68,8
Afryka	13	1,4
Azja	258	7,1
Ameryka Północna	222	68,3
Ameryka Południowa	56	10,3
Australia i Oceania	15	48,5
Europa	231	31,6

*Tabela 4. Dostęp do Internetu na świecie w 2004 r.*²⁶

²³ M. McLuhan: *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*, Warszawa 2004, s. 144, 458

²⁴ *Measuring Globalization*, Globalization Index [online] 2005 May/June [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.atkearny.com>

²⁵ M. Kaku: *Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku*, Warszawa 2000, s. 50, 80.

²⁶ *Raport Strategiczny IAB Polska. Internet 2004, Polska, Europa i świat*, Brief 2005 nr 5(68), s. 10

Liderem w zakresie poziomu korzystania z zasobów internetowych pozostaje w dalszym ciągu Ameryka Północna, utrzymująca się na poziomie 68,3%. Najczęściej w sieci można spotkać internautów z Azji, stanowią już grupę liczącą 258 mln osób (stanowi to 7,1% populacji). Najbliższe lata będą sprzyjać umacnianiu pozycji Azji w tym zakresie głównie za sprawą Chin i Indii.²⁷

Wzrost liczby użytkowników Internetu świadczy o szybkim rozwoju dostępu do niego i pozwala porównać osiągnięcia Polski z innymi krajami w tym zakresie. Kto obecnie w Polsce korzysta z nowych technologii? Okazuje się, że aż 26% Polaków korzysta zarówno z komputera, Internetu, jak i z telefonu komórkowego.²⁸ Badania przeprowadzone na zlecenie Rady Monitoringu Społecznego wykazały, że z komputera korzysta 43,1% badanych, a z Internetu 33,4%. Z nowych technologii nie korzysta 41,4% badanych. Istnieje duży związek pomiędzy korzystaniem z nowych technologii a czynnikami społeczno-demograficznymi.²⁹ Decydujące znaczenie ma wykształcenie oraz status społeczno-zawodowy. Wśród osób, które mają wyższe wykształcenie z komputera korzysta 75%, a z Internetu 65%, a jeszcze więcej wśród osób uczących się: analogicznie: 90% i 84%. Znaczna liczba osób, które posiadają komputer i dostęp do Internetu (ponad 41%), nie korzysta z tych technologii, co świadczy o tym, że brakuje im odpowiedniej motywacji, potrzeby korzystania lub umiejętności.

Kraj	Liczba użytkowników Internetu (w tys.) w latach:		Przyrost nowych użytkowników w latach 2000-2004	Odsetek całości populacji
	1998	2003		
Czechy	400	3.100	170,0%	26,4%
Francja	3.704	21.900	194,7%	41,5%
Hiszpania	1.733	9.789	161,6%	32,5%
Holandia	3.500	8.500	177,1%	66,2%
Niemcy	8.100	39.000	93,6%	56,2%
Polska	1.581	8.970	220,4%	23,5%
Szwecja	2.961	5.622	66,1%	74,3%
Węgry	400	2.400	235,7%	23,8%

Tabela 5. Rozwój dostępu do Internetu w wybranych krajach UE w latach 1998– 2004³⁰

²⁷ *op. cit.*

²⁸ D. Batorski: *Korzystanie z nowych technologii: uwarunkowania, sposoby i konsekwencje*. W: *Diagnoza społeczna 2005*, pod red. J. Czapińskiego, T. Panek. Warszawa 2006, s. 269-293

²⁹ D. Batorski: *op. cit.*, s. 270

³⁰ *Measuring Globalization*, Globalization Index, Internet Users data [online] 2005 [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.atkerney.com>. Toż: *Raport strategiczny IAB Polska. Internet 2004, Polska, Europa i świat*, Brief 2005 nr 5(68), s. 10

IAB Polska (Interactive Advertising Bureau) opracowało raport pt. „Internet 2004, Polska, Europa i świat”.³¹ Z raportu wynika, że w 2004 roku dostęp do Internetu miało blisko 813 mln osób na świecie. Liderami w skali globalnej są Szwecja (74% internautów) i Holandia (66%). W Polsce od grudnia 2003 do grudnia 2004 roku przybyło ponad milion nowych internautów. Dostęp do sieci posiada w naszym kraju 23,5% populacji. IAB szacował, że w 2005 r. liczba internautów w Polsce osiągnie 10 mln.³² Najliczniejszą grupę polskich internautów stanowią uczniowie i studenci (37,2%).

Wszechobecność Internetu w różnych dziedzinach życia zmusza biblioteki do docenienia roli, jaką spełnia we współczesnym świecie. Niestety, jeszcze dla wielu polskich bibliotek nadal pozostaje on narzędziem nieosiągalnym lub wręcz nieznanym (dotyczy to niektórych bibliotek publicznych a także szkolnych).³³

Przebudowa systemu gospodarczego: gospodarka oparta na wiedzy (GOW), społeczeństwo oparte na wiedzy (SOW)

Zasadniczym czynnikiem, od którego zależy dziś wzrost gospodarczy, stał się kapitał ludzki, a czynniki tradycyjne: ziemia, zasoby naturalne, siła robocza i kapitał mają znaczenie drugorzędne.³⁴

We współczesnej gospodarce coraz większą rolę odgrywa przemysł wysoko zaawansowanych technologii, wykorzystujący osiągnięcia naukowo-badawcze w różnych dziedzinach. Gospodarka oparta na wykorzystaniu zasobów naturalnych ustępuje miejsca „nowej gospodarce”. Terminem tym określa się gospodarkę opartą na wiedzy, w której motorem rozwoju są innowacje i nowoczesna technologia. Jej ważnymi atrybutami są: konkurencja w skali światowej oraz stałe zmiany technologiczne i organizacyjne, wykorzystujące komputeryzację. W rozwoju nowej gospodarki wielką rolę odgrywa partnerstwo i współpraca sektora prywatnego oraz państwowego.³⁵ Nowa gospodarka zmierza w kierunku wysoce zintegrowanego i powiązanego elektronicznie systemu, określanego niekiedy jako „gospodarka cyfrowa”. Wiedza jest obecnie źródłem tworzenia dobrobytu i najważniejszym czynnikiem produkcji.

Nowa gospodarka ma wiele nazw: gospodarka cyfrowa, informacyjna, oparta na wiedzy, „high-tech economy”, e-economy. W terminologii angielskiej określa się ją „knowledge based economy”. Obecnie kształtującym się społeczeństwom też nadaje się nowe nazwy: społeczeństwo informacyjne, cybernetyczne, „high-tech society”, społeczeństwo oparte na wiedzy.

Główną cechą GOW jest nadrzędna rola wiedzy we wzroście gospodarczym kraju, rosnący potencjał naukowy i techniczny oraz wspieranie tych dziedzin, które decydują

³¹ *Polski internet rośnie w siłę*, Magazyn Internet 2005 Czerwiec nr 117, s. 50-52

³² *op. cit.*, s. 50

³³ Zob.: Tabela 2. *Stan komputeryzacji bibliotek publicznych Polsce*, [Por.:] K. Winogrodzka; *Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych 2004*, Bibliotekarz 2005 nr 2, s. 5

³⁴ J. Bielawski: *Wpływ globalizacji na wielostronną współpracę gospodarczą*, Sprawy Międzynarodowe 2000 nr 1, s. 34

³⁵ L.W. Zacher : *Spoleczne wymiary „nowej gospodarki”*, Nowe Życie Gospodarcze 2002 nr 9, s. 4

o konkurencyjności na poziomie makroekonomicznym.

Pod względem rozwoju GOW przodują Stany Zjednoczone. Aby zniwelować dystans Unia Europejska opracowała Strategię Lizbońską, którą przyjęto w 2000 roku. Strategicznym celem UE jest osiągnięcie w ciągu 10 lat pozycji najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki opartej na wiedzy, osiągającej zrównoważony wzrost gospodarczy, tworzącej miejsca pracy oraz spójność społeczną. Ustalenia z Lizbony zostały potwierdzone w czasie sesji Rady Europejskiej w Barcelonie, w marcu 2002 roku, oraz w Brukseli w marcu 2003 roku.³⁶

Rozwój krajowego systemu nauki i techniki, podnoszenie jakości społecznego potencjału intelektualnego są warunkiem osiągania sukcesu gospodarki opartej na wiedzy. Ma ona kluczowe znaczenie również dla przyszłości Polski.³⁷ Uzasadnień jest kilka. Po pierwsze bazą materialno-techniczną przyszłego społeczeństwa informacyjnego, które wypiera cywilizację przemysłową, będzie gospodarka oparta na wiedzy. Po drugie wiedza i informacja są kluczem do innowacyjności, która z kolei jest czynnikiem napędowym współczesnej gospodarki. Po trzecie tempo rozwoju współczesnej nauki jest ogromne. Ocenia się, że zasób wiedzy podwaja się co pięć lat.³⁸ Przejawem działań naszego rządu regulującym sprawy informatyzacji są m. in. akty prawne.³⁹

Kolejne, a niespotykane dotychczas w takiej skali zjawisko, to pojawianie się nowych zawodów i zmiana charakteru zawodów tradycyjnych. Wzrost konkurencyjności na rynku powoduje poszukiwanie przez nowoczesne firmy pracowników o coraz wyższych kwalifikacjach. Ocenia się, że w dekadzie lat 90–ch powstało na świecie więcej nowych zawodów, niż w ciągu poprzednich 40 lat; były one związane z techniką komputerową. Charakterystyczne jest pojawienie się na rynku pracy kategorii „pracownika wiedzy” (knowledge worker)⁴⁰ - pracownika o wysokim poziomie kwalifikacji, z wyższym wykształceniem, wysoką specjalizacją i zdolnościami do samodzielnej pracy, kreatywnego. W USA do tej kategorii pracowników zalicza się obecnie 1/3 ogółu zatrudnionych, za 25 lat ten odsetek ma wynieść 2/3. Kategoria „pracowników wiedzy” wypiera z rynku pracy USA pracowników o kwalifikacjach prostych i manualnych.

Zmiany na rynku pracy przejawiają się w nowych formach zatrudniania. Można się zastanowić czy nietypowe formy zatrudnienia znajdą zastosowanie odnośnie pracowników biblioteki, czy zostanie zastosowana inna opcja, polegająca na zróżnicowaniu zawodu bibliotekarskiego poprzez wprowadzenie różnych specjalizacji. Szerokie traktowanie

³⁶ M. Rymśa (red.): *Elastyczny rynek pracy i bezpieczeństwo socjalne, Flexicurity po polsku?* Warszawa 2005, s. 196

³⁷ A. Kukliński: *Gospodarka oparta na wiedzy jako wyzwanie dla Polski XXI wieku (szkic memoriału)*. W: *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*, pod red. A. Kuklińskiego. Warszawa 2001, s. 13-20

³⁸ A. Karpiński: *Przyszłość gospodarki opartej na wiedzy w Polsce a rynek pracy*, Polska 2000 Plus 2004 nr 1, s. 20-21

³⁹ Najnowsze akty prawne to: Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. Dziennik Ustaw 2005 nr 64, poz. 565, [oraz]: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 14 marca 2006 r. w sprawie kryteriów i trybu przeznaczania oraz rozliczania środków finansowych na informatyzację, Dziennik Ustaw 2006 nr 53, poz. 388

⁴⁰ A. Karpiński: *op. cit.*, s. 21

profilu zawodu bibliotekarza, jak to jest we Francji ⁴¹, daje możliwość jego mobilności zawodowej.

Wstępne wyniki badania rynku pracy na Dolnym Śląsku⁴² określiły, jakie zawody będą poszukiwane i czego pracodawcy będą oczekiwać od pracowników. Jako zawody przyszłości wymieniane są te związane z Internetem, jak np. e-bibliotekarz.⁴³ Nowe branże, które będą się rozwijać to np. e-biznes, telepraca, e-administracja, e-zdrowie, e-learning. Najbardziej oczekiwane przez pracodawców cechy pracowników to: specjalistyczna wiedza i umiejętności, staż pracy, doświadczenie zawodowe, określone wykształcenie, sumienność, dyscyplina, odpowiedzialność, rzetelność, punktualność, kreatywność, samodzielność, pracowitość, chęć do pracy i zaangażowanie.

Wejście Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 roku i w związku z tym otwarcie możliwości korzystania z funduszy strukturalnych dają szansę na wyrównywanie poziomów w zakresie budowania GOW w naszym kraju. Powstają i są wdrażane programy operacyjne realizowane dzięki pomocy środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, a także Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, czy programu URBAN.⁴⁴

Uwarunkowania demograficzne

Narodowy spis powszechny z 2002 r.⁴⁵ wykazał, że zmienia się struktura demograficzna ludności Polski. Według prognozy w 2030 roku liczba ludności w naszym kraju będzie się wahała wokół 37 mln. Prowadzi do tego kilka czynników takich jak: emigracja (w ciągu 4 ostatnich lat wyemigrowało z Polski 96 tysięcy osób), wzrost liczby gospodarstw domowych jednoosobowych (liczba wzrosła o ponad 1 mln, tj. o 50%), co oznacza odchodzenie od tradycyjnego modelu rodziny, wzrost liczby tzw. „układów partnerskich”, których spis odnotował ok. 200 tysięcy. Liczba urodzeń do 2020 roku będzie się wahać, a następnie zmniejszy się znacznie, ponieważ w wiek rozrodczości wejdą mało liczne roczniki urodzone na przełomie XX i XXI wieku. Liczba ludności zmniejszy się do 2020 roku w stosunku do stanu obecnego o milion osób, a w następnym dziesięcioleciu o kolejne półtora miliona. Malejąca dzietność i wzrastająca długość życia prowadzić będą do starzenia się społeczeństwa. Niektóre problemy społeczne ulegną zaostrzeniu.

⁴¹ Por. informacje na oficjalnych stronach organizacji i szkół bibliotekarskich we Francji, np.: <http://abf.asso.fr>, <http://www.carrieres-publiques.com>. Zawody dotyczące badań i informacji podzielone są na 13 gałęzi, w tym dwunasta obejmuje zawody związane z informacją, komunikacją i publikacją. Kategoria A wyszczególnia: inżynier do spraw badań, inżynier do spraw nauki, asystent-inżynier (m.in. do spraw: dokumentacji naukowej i technicznej, bibliotekoekonomii, wydawnictw naukowych, nawiązywania stosunków naukowo-technicznych, tłumaczeń naukowych, oraz bibliotekarza), [tłum. aut.]

⁴² *Inżynierowie są w cenie, Politechnika Wrocławska bada lokalny rynek pracy*, Gazeta Wyborcza 30 marca 2006 nr 76, Dod. „Gazeta Dolnośląska”, s. 8

⁴³ Źródło: badania wrocławskiej Akademii Ekonomicznej i Głównego Instytutu Górnictwa w Katowicach „Rynek pracy aglomeracji wrocławskiej. Stan i perspektywy”. [Por.] A. Karpiński: *Przyszłość gospodarki opartej na wiedzy w Polsce a rynek pracy*, Polska 2000 Plus 2004 nr 1, s. 30-31

⁴⁴ M. Rymsza (red.): *op. cit.*, s. 197-201

⁴⁵ A. Rajkiewicz: *Wyniki spisu powszechnego z 2002 r., a strategia długookresowa*, Polska 2000 Plus 2004 nr 1, s. 11-19

Zauważalna jest już likwidacja szkół, szczególnie w małych miejscowościach, będąca efektem zmniejszającej się liczby dzieci i młodzieży.

Spis ujawnił również pewną tendencję napawającą optymizmem, dotyczącą kształcenia i upowszechnienia wykształcenia. Według spisu liczba osób z formalnym wykształceniem wyższym wzrosła w całej gospodarce z 1,8 mln w roku 1988 do 3,2 mln w 2002 roku, a więc prawie się podwoiła.⁴⁶

W następnych kilkunastu latach zmniejszy się napór na rynek pracy, powodując zahamowanie, a następnie zmniejszenie skali bezrobocia w Polsce. W okresie do 2020 roku będzie następował wzrost liczby pracujących, przy czym przewidywany jest stopniowy spadek bezrobocia z 19,9% w 2002 roku do 11,1% w 2020 roku. Nastąpi wzrost zatrudnienia i wydłużenie się okresu aktywności zawodowej wśród osób starszych wskutek wzrostu ich kwalifikacji.⁴⁷

	2005–2006	2007–2013	2014–2020
Populacja (w tys.)	32 038	32 429	32 365
Aktywni (w tys.)	17 104	17 087	17 118
Pracujący (w tys.)	14 135	14 632	15 083
Bezrobotni (w tys.)	2 969	2 455	2 035
Współczynnik aktywności zawodowej (w %)	53,5	52,8	53,0
Wskaźnik zatrudnienia (w %)	44,2	45,3	46,7
Stopa bezrobocia (w %)	17,5	14,4	11,9

Tabela 6. Stan populacji i sytuacja na rynku pracy osób w wieku 15 lat i więcej⁴⁸

Zmiany demograficzne w najbliższych latach dotyczyć będą liczby ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Do 2010 roku liczba ludności w wieku produkcyjnym (obecnie 23,8 mln) wzrośnie o prawie milion, a w wieku poprodukcyjnym zwiększy się z obecnych 5,8 do 6,8 mln osób.⁴⁹ W ciągu 20 lat liczba ludności w wieku produkcyjnym będzie maleć do 20,8 mln w 2030 roku, a w wieku poprodukcyjnym zacznie wzrastać, aż do 9,6 mln. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym zwiększy się z 60 do 72. Stąd wniosek, że obciążenie ekonomiczne wzrośnie o 1/5. Spis wykazał, że kluczowym problemem stanie się utrzymanie populacji ludzi w wieku emerytalnym, co niesie istotne konsekwencje natury ekonomicznej i społecznej. Wywrze to wpływ na system świadczeń społecznych monitorowanych przez państwo oraz na rynek dóbr i usług koniecznych do zaspakajania potrzeb tej grupy ludzi (usługi medyczne, usługi związane ze spędzaniem czasu wolnego).

⁴⁶ A. Rajkiewicz: *op. cit.*, s. 19

⁴⁷ *Polska 2005. Raport o stanie gospodarki*, Warszawa 2005, s. 210

⁴⁸ *op. cit.*

⁴⁹ *Prognoza demograficzna na lata 2003-2030*, Warszawa 2004, s. 16

Reasumując stwierdzić należy, że wyniki spisu powszechnego z 2002 roku zmuszają do zastanowienia się nad przyszłością naszego kraju. Starzenie się społeczeństwa polskiego w wyniku niskiego poziomu dzietności, przy jednoczesnym wzroście liczby ludności do 65 lat i więcej, doprowadzą do zmian w strukturze ludności: nastąpi spadek liczby ludności do 2030 roku o około 2,5 mln w stosunku do 2000 roku, wzrost przeciętnego wieku obywatela Polski do 45,5 lat w 2030 roku i wzrost współczynnika obciążenia demograficznego⁵⁰ do 37% w 2030 roku wobec 19% obecnie.

Przedstawione wyniki spisu powszechnego z 2002 roku i założenia poczynione w cytowanej prognozie demograficznej pozwalają przypuszczać, że w niedalekiej przyszłości zmieni się profil użytkownika biblioteki. Konieczność zmiany zawodów zmusi ludzi do nabywania nowych umiejętności poprzez ustawiczną edukację, a tendencja do upowszechnienia wykształcenia na pewno zwiększy liczbę osób zainteresowanych usługami świadczonymi przez biblioteki.

Z prognoz demograficznych wynikają też określone wnioski dotyczące skutków społecznych rozwoju demograficznego, tzn.: „bezrobocie i jego redukcja w świetle wyżu demograficznego w Polsce, (...), edukacja społeczeństwa polskiego, która wymaga poważnych inwestycji w kapitał ludzki w powiązaniu z rynkiem pracy UE, (...), ludność Polski na tle krajów UE jest stosunkowo młoda, natomiast stan jej zdrowia, długość trwania życia, stopień edukacji, warunki życia i pracy głęboko różnią Polskę od krajów UE”.⁵¹

Odrębnym problemem demografii społecznej jest powiększający się obszar biedy, który skłania bibliotekarza do poznania tej problematyki. Bieda rodzi procesy dezintegracji kraju i marginalizacji społeczeństwa. Pośrednio rzutuje na efektywność ekonomiczną gospodarki. Głównym źródłem ubóstwa w Polsce jest bezrobocie. W okresie 1996-2004 nastąpił znaczny wzrost ubóstwa. W 2003 roku odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy od minimum socjalnego w naszym kraju, a więc granicy określającej sferę niedostatku i ostrzegającej przed ubóstwem, kształtował się na poziomie 59%.⁵²

Biblioteka, jako instytucja użytku publicznego jest predysponowana do pełnienia ważnej roli w środowisku, jest w stanie je stymulować. Jeśli prawa rynku zdominują ludzkie stosunki, to zniszczą te cechy osobowe, które warunkują sprawne działania społeczne. W tym kontekście znaczenia nabiera teoria kapitału społecznego, a więc sieci powiązań między zasobami ludzkimi.⁵³ Uważa się, że kapitał społeczny jest podłożem rozwoju kapitału intelektualnego. Kapitał społeczny to stosunkowo nowe pojęcie w nauce, jeszcze w pełni nie wykrystalizowane, ale umożliwiające badanie roli danej organizacji w środowisku, np. biblioteki, która ze swej natury jest związana ze społecznością lokal-

⁵⁰ Współczynnik obciążenia demograficznego to stosunek liczby osób w wieku emerytalnym do liczby osób w wieku produkcyjnym [przyp. aut.]

⁵¹ R. Rauziński: *Stale i czasowe migracje zagraniczne a rynek pracy w Polsce*. W: Społeczne i regionalne aspekty przemian strukturalnych w polskiej gospodarce okresu transformacji, pod red. Z. Mikołajewicz. Opole 2004, s. 38

⁵² *Polska 2005, Raport o stanie gospodarki*, Warszawa 2005, s. 75

⁵³ Jest to nowe pojęcie do oceny stanu spójności społecznej. [Por.] L. Frąckiewicz, A. Rączaszek (red.): *Kapitał społeczny*, Katowice 2004, s. 7

ną. W tego powodu można przewidywać udział biblioteki w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Podsumowanie

Megatrendu, dominującego w XXI wieku, jakim jest globalizacja, nie można zatrzymać. Przebiegające w ramach globalizacji procesy są stosunkowo nowe i dynamicznie się zmieniają. Globalizacja ogarnia wszystkie dziedziny życia społecznego, zatem wnika też w działalność bibliotek. W środowisku bibliotekarzy proces ten wymusza obserwowanie i szukanie przyczyn globalizacji, rozumienie zmieniającej się rzeczywistości i ciągle uczenie się, w celu znajdowania nowych rozwiązań.

Biblioteki, podobnie jak inne organizacje, podlegają prawom rynku. Omówienie poruszonych zagadnień pozwala wysnuć trzy podstawowe wnioski:

1. Wobec wzrastającej roli wiedzy i wykształcenia we współczesnym świecie biblioteki powinny przygotowywać się do zmieniających się oczekiwań użytkowników i obecna oferta będzie dla nich niewystarczająca. Przyszły czytelnik – użytkownik – klient biblioteki będzie lepiej przygotowany do korzystania ze zdobyczy techniki, a więc bardziej wymagający⁵⁴, należy więc dostosować jakość i charakter usług świadczonych przez biblioteki do zmian, jakie przyniosą zaprezentowane zjawiska.
2. Państwa przodujące pod względem gospodarczym, stawiają na wiedzę. Biblioteki od zawsze były i są „magazynami wiedzy”, potencjał w nich tkwiący pozwala radzić sobie z wyzwaniem współczesnego świata. Wszechobecność Internetu, wymogi gospodarki opartej na wiedzy oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego wymusza zmianę podejścia do roli bibliotekarzy, ich ustawiczne podnoszenie kwalifikacji jest bezdyskusyjne. Bibliotekarz przyszłości powinien umieć poruszać się wśród coraz większej liczby informacji przy pomocy coraz nowocześniejszych narzędzi służących ich wyszukiwaniu.
3. W związku z widoczną pauperyzacją naszego społeczeństwa biblioteki powinny spełniać też rolę instytucji niwelującej różnice w dostępie do wiedzy, co z kolei umożliwiłoby wielu osobom podniesienie kwalifikacji, pozwalając wyjść im z marazmu i ubóstwa.

Autorki są przekonane, iż biblioteki przetrwają, chociaż będą ulegać przekształceniom, zgodnym z duchem czasu. Przekonanie to wynika z funkcji i roli, jaką pełnić będą w budowie społeczeństwa wiedzy.

Nadchodzi epoka, w której spełnią się ludzie ambitni i nastawieni na sukces, gotowi do nieustannego rozwoju, ciągłego uczenia się, zmian specjalności i nabywania kolejnych umiejętności. Godne zapamiętania stają się słowa japońskiego futurologa Michio Kaku, brzmiące jak przesłanie, a zarazem przestroga:

„Każda dziedzina aktywności ma swoich wygranych i przegranych. Wygrają te państwa i narody, które docenią wagę naukowego przełomu. Ci zaś, którzy

⁵⁴ W latach 90-tych wprowadzono w szkołach podstawowych i gimnazjach obowiązkowy przedmiot: techniki informacyjne [przyp. aut.]

odniosą się do niego z lekceważeniem, znajdą się zapewne na obrzeżach globalnej gospodarki XXI wieku".⁵⁵

Bibliografia

1. *Association des bibliothecaires francais* [online] [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://abf.asso.fr>
2. Batorski D.: *Korzystanie z nowych technologii: uwarunkowania, sposoby i konsekwencje*. W: *Diagnoza społeczna 2005*, pod red. J. Czapińskiego, T. Panka. Warszawa: VIZJA PRESS&IT, 2006, s. 269-293
3. Bielawski J.: *Wpływ globalizacji na wielostronną współpracę gospodarczą*, Sprawy Międzynarodowe 2000 nr 1, s. 29-66
4. *Carrieres publiques* [online] [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.carrieres-publiques.com>
5. Dittman P. (red.): *Rynek pracy aglomeracji wrocławskiej. Stan i perspektywy*. Wrocław: Wydaw. Akademii Ekonomicznej, 2006
6. Frąckiewicz L., Rączaszek A. (red.): *Kapitał społeczny*. Katowice: Wydaw. Akademii Ekonomicznej, 2004
7. *Inżynierowie są w cenie*, *Politechnika Wrocławska bada lokalny rynek pracy*, Gazeta Wyborcza 30 marca 2006 nr 76, dod. Gazeta Dolnośląska
8. Kaku M.: *Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2000
9. Karpiński A.: *Przyszłość gospodarki opartej na wiedzy w Polsce a rynek pracy*, Polska 2000 Plus 2004 nr 1, s. 20-36
10. Kearney A.T.: *Foreign Policy, Globalization Index Data and Methodology* [online] 2005 [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.atkearney.com>
11. Kuciński K.: *Społeczny kontekst globalizacyjnych uwarunkowań konkurencyjności*. W: *Ekonomiczne i społeczne aspekty globalizacji*, pod red K. Kucińskiego. Warszawa: SGH, 2004, s. 110-138
12. Kukliński A. (red.): *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza REWASZ, 2001
13. McLuhan M.: *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*. Warszawa: WNT, 2004
14. *Measuring Globalization, Globalization Index* [online] 2005 May/June [dostęp 02.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://www.atkearney.com>
15. Naisbitt J.: *Megatrendy. Dziesięć nowych kierunków zmieniających nasze życie*. Poznań: Zysk i S-ka, 1997
16. Okoń-Horodyńska E.: *Edukacja a umiejętność funkcjonowania w układzie globalnym*. W: *Problemy i kontrowersje wokół globalizacji*, Cz.1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej. Katowice: Wydaw. Akademii Ekonomicznej, 2003, s. 90-100
17. Osadnik M.: *Kontrowersje wokół rozumienia globalizacji*. W: *Problemy i kontrowersje wokół globalizacji*, Cz.1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej. Katowice: Wydaw.

⁵⁵ M. Kaku: *op. cit.*, s. 31

- Akademii Ekonomicznej, 2003, s. 9-20
18. Pindlowa W.: *O zjawisku globalizacji coraz bardziej widocznym w pracy bibliotek*. W: Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność: materiały konferencyjne. Poznań: BGPP, 2005, s. 44-51
  19. Piotrowicz G.: *Polskie biblioteki uczelniane u progu XXI wieku*, Roczniki Biblioteczne 2003 R. 47, s. 3-15
  20. *Polska 2005. Raport o stanie gospodarki*. Warszawa: Ministerstwo Gospodarki i Pracy, 2005
  21. *Polski Internet rośnie w siłę*, Magazyn Internet 2005 nr 117, s. 50-52
  22. *Prognoza demograficzna na lata 2003–2030*. Warszawa: GUS, 2004
  23. Rajkiewicz A.: *Wyniki spisu powszechnego z 2002 roku a strategia długookresowa*, Polska 2000 Plus 2004 nr 1, s. 11–19
  24. *Raport strategiczny IAB Polska. Internet 2004. Polska, Europa i Świat*, Brief 2005 nr 5 (68)
  25. Rauziński R.: *Stale i czasowe migracje zagraniczne a rynek pracy w Polsce*. W: Społeczne i regionalne aspekty przemian strukturalnych w polskiej gospodarce okresu transformacji, pod red. Z. Mikołajewicza. Opole: Wydaw. Uniwersytetu Opolskiego, 2004, s. 31-40
  26. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 14 marca 2006 r., w sprawie kryteriów i trybu przeznaczania oraz rozliczania środków finansowych na informatyzację, Dziennik Ustaw 2006 nr 53, poz. 388
  27. Ryksza M. (red.): *Elastyczny rynek pracy i bezpieczeństwo socjalne. Flexicurity po polsku?* Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2005
  28. Sójka J.: *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Seria 2, Prace Habilitacyjne 1994 z. 136
  29. Sztompka P.: *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Znak, 2002
  30. Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji podmiotów realizujących zadania publiczne, Dziennik Ustaw 2005 nr 64, poz. 565
  31. Wereda W.: *Nowe koncepcje i teorie zarządzania w XXI wieku – uwarunkowania w Polsce*, Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej Szkoły Głównej Handlowej 2004 nr 16, s. 158-175
  32. Winogrodzka K.: *Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych 2004*, Bibliotekarz 2005 nr 2, s. 5-15
  33. Wnuk-Lipiński E.: *Oblicza globalizacji – konceptualizacja pojęcia*. W: Globalizacja i co dalej, pod red. S. Amsterdamskiego. Warszawa: IFIS PAN, 2004, s. 15-30
  34. Wnuk-Lipiński E.: *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*. Kraków: Znak, 2004
  35. Wojciechowski J.: *Idee i rzeczywistość. Bibliotekarstwo pragmatyczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2002
  36. Zacher L.W.: *Globalizacja jako zagadnienie interdyscyplinarne*. W: Ekonomiczne i społeczne aspekty globalizacji, pod red K. Kucińskiego. Warszawa: SGH, 2004, s. 93-109

37. Zacher L.W.: *Społeczne wymiary „nowej gospodarki”*, Nowe Życie Gospodarcze 2002 nr 9, s. 4-9
38. Zorska A.: *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*. Warszawa: PWN, 2002
39. Żelazny R.: *Globalizacja jako proces przepływów technologii, wiedzy i informacji – sprzężenia zwrotne*. W: *Problemy i kontrowersje wokół globalizacji*, Cz.1, pod red. E. Okoń-Horodyńskiej. Katowice: Wydaw. Akademii Ekonomicznej, 2003, s. 84–90

Library of the Future, but What Future? Economic and demographic conditions

The meaning of the globalization process, globalization of knowledge and symptoms of globalization in libraries. Organizational changes: modernization, homogenization or hybridization in libraries. The role of the Internet as the most important globalization tool. Reconstruction of the economic system, knowledge-based economy, knowledge-based society. New professions formation. Demographic process: forecast till the year 2030; growing old of the society, new categories of users. The meaning of social capital. Threats for the equal society development, increasing of the poverty areas. The influence of the economic and demographic conditions on the future of libraries in Poland.